

Tautosakos darbų 52-asis tomas pradedamas mitinio pasaulėvaizdžio tyrimais. Didžiausiame šio numerio skyriuje „Folkloras, kalba, mitologija“ skelbiama straipsniai, kuriuose sisteminami ir apibendrinami kalbos, tautosakos ir rašytinių šaltinių įvairūs duomenys, leidžiantys atkurti baltų mitinius vaizdinius. Nijolės Laurinkienės straipsnyje „Dangus senovės baltų pasaulėvokoje“ pateikiama žodžio „dangus“ etimologija, atskleidžiama, kada dangus suvokiamas kaip Dievas, kas yra akmeninis dangus, dangaus „ganyklos“, „dangaus vartai“, kas gali būti tarpininkai tarp Žemės ir Dangaus; taip pat rašoma ir apie pagarbą aukštybėms, atsispindinčių tradiciniuose papročiuose, draudimuose, apeigose.

Kita dalis šio skyriaus straipsnių skirta augalų vaizdiniams baltų ir kitų tautų mitologijoje. Dainius Razauskas žengia žingsnį į Lietuvoje iki šiol specialiai netirtą mitologijos sritį – dendromitologiją, remdamasis baltų, taip pat slavų (pirmiausia rytų) duomenimis, atsižvelgdamas ir į kitų pasaulio tradicijų kontekstus. Svarstoma, jog tarp „paprastiausio“ įvaizdžio (poetinio tropo) ir mitologijos tikrąja šių žodžių prasme nėra griežtos ribos: tradiciniai poetiniai įvaizdžiai sklandžiai pereina į mitologiją ir net atitinkamus religinius ritualus ir atvirkščiai.

Žydrūno Vičinsko straipsnyje apžvelgiama ir įvertinama Mato Pretorijaus (Matthäus Prätorius) veikle Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla (XVII a. pab.) aprašyta mitologinė informacija, tiesiogiai susijusi su qžuolu. Aptariamoms žymėms XX–XXI a. tyrėjų, nagrinėjusių M. Pretorijaus užfiksuotą medžiagą apie qžuolą, interpretacijos. Aurelijos Gritėnienės straipsnio tiriamoji medžiaga – iš akademinio Lietuvių kalbos žodyno tomų išrinkti daugiau nei 200 iliustracinių sakinių su žodžiu „šermukšnis“. Nustatyta, kad žodyne ne tik apibūdinama šermukšnio žiedų ir vaisių spalva, lapų forma, bet ir kalbama apie jo mitines, maistines ir vaistines savybes. Jurgitos Macijauskaitės-Bondos straipsnyje surinkti ir susisteminti duomenys apie amalą (Viscum album), aprašytas jo vaizdinys lietuvių tradicinėje kultūroje. Šis medžių šakose aptinkamas visžalis krūmas (taip pat šakelių sutankėjimas, atsirandantis dėl parazitinio ragangrybio) vadintas „laimės šluota“, jam teiktos vegetacijos, gyvybingumo, vaisingumo simbolinės reikšmės.

Vita Džekčioriūtė-Medeišienė nagrinėja mitinę grybų sampratą lietuvių kultūroje. Teigiama, jog grybai žmonių suvokiami kaip mitinės būtybės; remiantis tam tikromis lietuvių sakmėmis ir slavų lyginamąja medžiaga, daroma prielaida, kad baravykas (Boletus edulis) galėtų būti mišką saugančios dvasios – miško šeimininko personifikacija. Mitinei grybų sampratai taip pat priskiriami apeiginiai grybavimo aspektai, tarp jų ir turėjimas grybų laimės (grybų dalios), kuri siejama su savų grybavimo vietų žinojimu ir su apeiginėmis praktikomis: maginiais veiksmais ir maldelėmis.

Pastaruoju metu etnologų ir folkloristų dėmesio sulaukia ir dar viena mažai tirta sritis – liaudies medicina. Ligų ir gydymosi liaudiškos sampratos apibendrinimais grindžiamą skyrelį sudaro du straipsniai. Astos Skujytės–Razmienės straipsnyje gilinamasi į XIX–XXI a. užrašytų tekstų apie dviejų epideminių ligų – maro ir choleros – liaudišką kilmės interpretaciją. Mitologinių sakmių, tikėjimų, užkalbėjimų analizė leidžia autorei siėti šių epideminių ligų atsiradimą su Dievo baudmės koncepcija ir su mitinių būtybių maginiais veiksmais. Kalbama apie mirties deivę (Giltinę), maro, choleros bei kitų ligų deives, įžvelgiamos aptariamų epideminių ligų sąsajos su mirusiųjų pasaulio erdve. Jono Tiloiko straipsnyje rašoma apie modernesnes pažiūras, nagrinėjamos Mažosios Lietuvos regiono gyventojų gydymosi nuostatos XX a. pirmojoje pusėje. Remiantis lietuvininkų prisiminimais svarstoma, kokiai – oficialiajai ar liaudies – medicinai buvo teikiama pirmenybė, aiškinamasi, kas lėmė, kad kalbamu laikotarpiu liaudies medicina jau traukėsi į socialinę ir kultūrinę paribį.

Trečiojo skyriaus straipsniuose, skirtuose muzikiniam folklorui, rašoma apie kūrybingų asmenybių vidinius išgyvenimus ir jų raišką viešumoje, bendruomenėje. Modesta Liugaitė–Černiauskienė į savo tyrimą įtraukia ne tik liaudies baladžių tekstus ir melodijas, bet ir jas dainavusių pateikėjų gyvenimo faktus. Baladėse aptinkamos marginalinės situacijos, našlių ir našlaičių vargo motyvai gretinami su sunkumais, kuriuos teko patirti patiems dainininkams. Daroma prielaida, kad asmeninė gyvenimo patirtis gali keisti baladžių receptiją. Etnomuzikologės Tomos Grašytės straipsnyje aprašomas jos atliktas tyrimas, skirtas muzikantų ir bendruomenės narių požiūriams, susiformavusiems XX a. pab.–XXI a. pr. socialinio ir kultūrinio gyvenimo kontekstuose. Remiantis jaunesnės kartos tradicinių muzikantų išsakytais požiūriais ir juos supančios bendruomenės vertinimais, siekiama atskleisti šiulaikinį tradicinio muzikanto paveikslą, apibrėžiant Lietuvos kaimuose ir miesteliuose populiariu laikomo liaudies muzikanto pagrindines asmenines (su muzikavimu siejamas) savybes, taip pat aptariant jo bendrąją viešą laikyseną.

2016 m. minime rašytojo Balio Sruogos 120-ąsias gimimo metines. Ta proga skelbiame Bronės Stundžienės straipsnį, skirtą šio žymaus lietuvių poeto, rašytojo, dramaturgo ir publicisto liaudies dainų poetikos tyrimams ir kitai folklorinei veiklai. Gražinos Kadžytės rašinyje aptariami kunigo, tautosakos rinkėjo Antano Valantino nuopelnai lietuvių kultūrai, – jo 100-osios gimimo metinės irgi pažymimos šiais metais. Skyrelyje „Pro memoria“ publikuojamas rašinys, skirtas neseniai mirusios pasakų tyrinėtojos Adelės Seselskytės atminimui.

Aptariami ir keli pastaraisiais metais pasirodę nauji leidiniai. Jurgita Ūsaitytė pristato dvi atminimų albumų tradicijai skirtas knygas: Lietuvos mokslo akademijos Vrublevskių bibliotekos išleistą Atminimų sodai (2016) ir kaimyninėje Latvijoje pasirodžiusią Atminimų albumų tradicija latvių moksleivių kultūroje (2013). Skirmantas Valentas „Recenzijų“ skyrelyje aptaria Dainiaus Razausko–Daukinto monografiją Maironis: praamžės tradicijos dainius (2016).

O mūsų metraštis – „Kronikos“ skyrelis – šįkart pradedamas džiugiomis žiniomis: mitologas Dainius Razauskas tapo šių metų Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatu, Lina Leparskienė apgynė disertaciją „Trakų lokalinio pasaulio refleksijos žmonių pasakojimuose“.